

Mens en Wereld

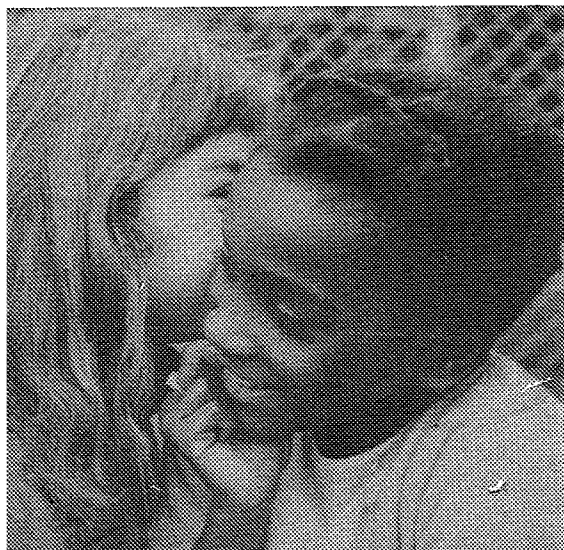

Het Humanistisch seizoen loopt alweer ten einde. Ik ben er blij om. Humanisme en warmte laten zich slecht combineren, vind ik. Sommige mensen moppen er wel eens over: "t Humanisme houdt weer z'n zomerslaap," zeggen ze dan en dat vinden ze helemaal niet in den haak. Die willen doorgaan. 'k Moet er niet aan denken. Ik weet trouwens toch niet, wat er deze winter aan de hand geweest is, maar al maandenlang hoor ik allerlei vrienden en kennissen om me heen verzuchten: 'O, ik ben zò aan vakantie toe, ik kan niet meer!' Daar stem ik dan altijd onmiddellijk mee in en ik ben op staande voet bereid het Humanisme zolang in de ijskast te zetten. In de ijskast, ja, 't moet wel goed blijven, dan kunnen we er in september zo weer mee beginnen.

Een dezer dagen kreeg ik van iemand onderstaande alleraardigste foto, met de vraag of ik er iets aan had voor mijn cursiefjes. 'Ha', dacht ik, 'dat moet een fraai stukje worden over de rassen.' Er had juist iets in de krant gestaan over een Amerikaanse staat, die ermee ophield, met de rassenscheiding. De negers mogen daar nu gewoon in de bus en in de tram en zo. Hier in Amsterdam zou dat als straf kunnen dienen: een ritje met de tram op het spitsuur, maar in Amerika is het een hele overwinning als je dat mag, als neger en dan fijn, tussen de blanken in!

Goed, daar had ik dus een mooi stukje aan kunnen wijden, maar ik doe het niet, 't is te warm. Ik zou er ik weet niet wat voor over hebben, als ik op dit moment bij het Humanisme in de ijskast zat en me opwinden over de rassendiscriminatie, wat ik altijd doe, als ik er goed over ga nadenken, nee, dat kan ik nu echt niet. Maar waarom ook die nare associaties bij het zien van zo'n enig plaatje?

Een paar jaar geleden kwam onze oudste dochter, ze zal zo'n jaar of dertien geweest zijn, eens bij me met de vraag: 'Mam, hoe zou je het vinden, als ik met een neger trouwde?' 'Verrukkelijk', zei ik, 'want ik vind die kindertjes altijd zo doddig.' Daar had ze niet op gerekend, want een van de leraren had gezegd: 'Vraag het maar eens aan je ouders, of je met een neger mag trouwen! Zul je zien, wat ze zeggen!' Nou, dat viel dus nogal mee. Maar 't is nog niet zover. 't Kan nog best de een of andere langharige engerd worden, met een baard, of een Provo, of misschien wel een Humanist, of een heel erge saaie keurigerd! U ziet, een neger is lang niet het allergste. Misschien gaan ze dat in Amerika en Afrika ook nog wel eens inzien.

Een teken aan de wand

De gebeurtenissen in Amsterdam rond de vakantiebinnen voor de bouwvakken zijn een teken aan de wand. Er heerst onbehagen in Amsterdam en daarbuiten. Dit kan men niet afdoen met beschouwingen voor of tegen de twee cent per gulden administratiekosten die ogenschijnlijk de inzet vormden van de laatste onregeligheden. Men kan het ook niet afdoen met overwegingen voor of tegen de politie. Sommigen vonden het beleid te hard; anderen te zwak. Misschien hebben beiden gelijk. Men is er ook niet mee klaar door te wijzen op allerlei omstandigheden: tekort aan politiemannen, grote groepen nozems, en dergelijke. Er is veel meer aan de hand, en dat 'meer' moet men niet onderschatten.

In feite is er al jaren onrust, niet alleen op straat in Amsterdam, maar ook in de openbare mening daarbuiten. De uitslag van de verkiezingen dit jaar was er een uiting van. Er is een grote ontevredenheid. Het is hier niet de plaats uit te maken of dat 'terecht' is. Als het ten 'onrechte' is, is het verschijnsel onrustbarer. En het staat niet op zichzelf. Er is van alles voorafgegaan. Politieke onzekerheid, onrust over de internationale toestand: de oorlog in Vietnam, de ellende in de onderontwikkelde gebieden, het slob waarin de jonge naties dreigen vast te lopen. Intussen kwamen de nozems: vervelde en ongeïnteresseerde jongeren, die steeds voor rellen en geweld te vinden zijn, ook tegen volmaakt toevallige personen en zaken. Daaruit traden de oorspronkelijke provo's te voorschijn; nozems, die bewust het tarten van de samenleving en de politie beoogden, tot het uiterste. Daarnaast traden vrijwel terstond de huidige provo's op: geweldloos en principieel anarchistisch.

Dat alles werd begeleid door een steeds toenemende en steeds ongebreidelde kritiek op personen en soms ook toestanden, vooral in een deel van de Amsterdamse pers en ook in de T.V. nu en dan. Het vond een voorlopig hoogtepunt in de relletjes op 10 maart, naar aanleiding van het huwelijk van prinses Beatrix met een Duitser. Wat dit eerbiedwaardige beginselvastheid of ordinaire discriminatie? Alweer: waarschijnlijk beide, en dan vermengd met een goede dosis nozem-agressie en gevoed door een algemeen onbehagen. Onbehagen van onzekerheid en gebrek aan uitzicht, over zelfingenomenheid en domheid bij bestuurders en politici en vervolgens over echte of vermeende hardheid bij politie en justitie. Het lijkt soms of alles beter zou gaan als magistraten en bestuurders journalisten waren, en omgekeerd.

Maar het zou kortzichtig zijn te onderschatten wat er gebeurt. Het is niet in de eerste plaats

een kwestie van gelijk of ongelijk. Zeker zijn er hier en daar paniecreacties, stellig maken politie en justitie af en toe fouten; onmiskenbaar is er nu en dan sprake van domheid en zelfingenomenheid, en ongetwijfeld heerst er onzekerheid en gebrek aan uitzicht. Maar het is dwaasheid de oorzaak daarvan aan één kant te zoeken. Er is hier een feitelijke, gezamenlijke verantwoordelijkheid voor een goedwerkende democratische samenleving in de tijd van de massamedia. Er wordt inderdaad ook hard en toegewijd gewerkt aan een omvorming van de samenleving en er is een onmiskenbare, zij het vaak wat ongerichte wil tot vernieuwing en verjonging. Er is aan de andere kant, juist daar waar het protest het luidste klinkt, ook heel wat negativisme en betweterij die geen hout snijdt, en ook heel wat gevaarlijke gewelddadigheid naast oprechte verontrusting.

Het is geen kunst goed in het gehoor liggende hoofdartikeltjes te schrijven. Daarom heeft Mens en Wereld op dit punt grote terughoudendheid betracht. Humanisten denken over al deze verschijnselen ook lang niet altijd gelijk. Dat hoeft ook niet. Maar ze kunnen elkaar vinden in twee opzichten. Daar waar de erkenning van de menselijkheid in gevaar is, kiezen ze partij. Dat is niet steeds aan dezelfde kant. Alles wat de menselijke zelfbestemming en verbondenheid bedreigt, bedreigt ook het humanisme. Dat is zowel zelfgenoegzaamheid, apparaatsverheerlijking, willekeur en paniek, als negativisme, anarchie, provocatie en straatteur. En het tweede waarover humanisten het eens zijn is dat niet loze kreten, maar alleen nieuwe inzichten en uitzichten werkelijke betekenis hebben. Inzichten en uitzichten, die deels van sociaal-politieke aard zullen zijn – dat is een taak voor politieke en sociale bewegingen – en deels van persoonlijke aard – dat is een taak o.a. voor het Humanistisch Verbond.

In Mens en Wereld en elders in het Verbond zal men zich concreter dan tot nu toe rekenenschap moeten geven van de mogelijkheden en kansen die er voor moderne mensen in de moderne wereld zijn. Daarover zullen ook in dit blad na de zomer een aantal artikelen volgen. Het onbehagen dat rondom ons leeft – en vaak ook bij ons zelf – is op zichzelf geen kracht die nuttig werkt. Maar het maakt onomstotelijk duidelijk dat alleen een nieuw uitzicht en een nieuwe hoop ons redden kunnen van wantrouwen en verzieking. Zij alleen kunnen de krachten die klaarblijkelijk woelen onder de oppervlakte, richten op een meer menselijke en meer leefbare wereld. Humanisme kan – en moet dus ook – daarvan de levende uitdrukking zijn.

J. v. P.

**Uitgave van het Humanistisch Verbond – Verschijnt om de veertien dagen
21ste jaargang no 13 – 25 juni 1966**

Kritisch allerlei

door R. de la Rie

'DE IMAGE van de misdaad' was het onderwerp van de rede waarmee prof. mr. A. D. Belinfante, voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor Maatschappelijk Werk Humanitas, de 'reclasseringsconferentie' van die vereniging opende. De conferentie heeft in de pers ruime aandacht gekregen; uit het verslag in de Haagse Courant citeer ik: 'Onze houding ten opzichte van de criminaliteit is ook ambivalent, omdat wij allen a-sociale neigingen hebben. En al zijn die neigingen vaak onbewust en al houden wij hen onder de duim, toch maken die neigingen in ons een objectieve beoordeling van anderen misdadigheid moeilijk.' En dan: wat is eigenlijk misdadig? 'Afgezien van duidelijke pathologische gevallen is de dagelijkse criminaliteit maar een twijfelachtige abstractie: wat vandaag crimineel is, hoeft het morgen niet meer te zijn. Zo is oplichting (twee leugens) een strafbaar misdrijf. Maar één leugen noemt men veelal gewoon 'handel'. Het verschil is niet groot: beide voorbeelden zijn onbehoorlijk, toch is er slechts één strafbaar. Zo ook de prostitutie. Zij is niet crimineel, want zij is niet verboden, maar zij wordt toch gezien als nauw samenhangend met misdadigheid. Tegenwoordig zijn ook allerlei dingen strafbaar, waarvan men vroeger zou zeggen: wat zou dat? Bij voorbeeld sommige vormen van verstoring van de openbare orde.' Het blijft niet gemakkelijk, maar het belangrijkste is toch wel dit: 'Onze eigen a-sociale neigingen bepalen onze houding ten opzichte van de criminaliteit. De moeite die wij hebben hen te onderdrukken, kan van invloed zijn op de mate van strengheid waarmee wij oordelen over iemand die deze neigingen niet bedwongen heeft. Ons oordeel kan daardoor wel eens veel strenger uitvallen dan wij eigenlijk zouden willen.'

HET IS VREEMD de aankondiging van een boek van een humanist te moeten vinden in Hervormd Nederland, maar misschien wordt dat minder vreemd als ik in die bespreking van De oude Plattelandsbeschaving lees, dat dr. A. J. Wichers zich daarin nogal breedvoerig met de godsdienst op het platteland bezighoudt en deze in verband tracht te brengen met de mate van overherigheid in de verschillende streken. Onder overherigheid verstaan we het verschijnsel, dat men onder een heer stond, afhankelijk was van een, vaak vreemde, heer, een verschijnsel dat uiteraard het platteland vroeger altijd heeft beheerst, omdat de positie van de boer economisch, sociaal, militair, uitermate zwak was. 'Waaruit blijkt die overherigheid nu? De schrijver (...) bespeurt de-

ze niet slechts in de mate van wereldse overheersing, maar ook in overheersing vanuit de kerk, de roomse en de hervormde. Ja, zegt hij, waar de overherigheid gering was, was ook de kerkelijke invloed gering. Neem nu eens Noord-Holland. Wij kennen dat als typisch vrijzinnig. De onkerkelijkheid (modern verschijnsel) komt daar al heel spoedig op. Of neem Groningen. De Groninger boer is vrijzinnig, hij is een vrij man op 'zijn eigen land'. Zet daartegenover de Brabantse Kempen, een zwaar rooms-katholieke streek, of de 'waarden' in Zuid-Holland en Utrecht, of Staphorst met zijn strenge (protestantse) kerkseheid, die tegelijk dorpscontrole inhoudt en dus onvrijheid! Godsdienstigheid en overherigheid gaan vrijwel hand in hand. Wat houdt dat anders in dan de conclusie dat het christendom de mens niet vrij maakt, maar hem slaaf laat. De schrijver van dit boek is humanist, hij durft daarom ook met gewaagder conclusies te komen dan de gemiddelde kerkmens. Zo bij voorbeeld, dat het dogma van het westerse christendom over de zondigheid van de mens, uit zichzelf niet in staat tot enig goed, een typisch produkt is van een overherige situatie. De mens wordt daardoor in feite van zijn mondigheid beroofd. Mondig mag hij niet zijn, want dan stelt hij het boven hem staande gezag ter discussie, of dat nu kerkelijk of staatsgezag is.' De recensent is het met die conclusie niet eens, uiteraard, maar het pleit voor Hervormd Nederland, dat het een boek als dit aan de orde stelt, en dat het zelfs schrijft: 'Wij zouden dit boek graag in de boekenkast van predikanten zien als onderdeel van hun studiemateriaal ter voorbereiding van de gang naar hun eerste gemeente.' Ik zou het na deze bespreking ook wel eens willen lezen, maar ja... het kost f 28,50, dat wel.

IS DE OORLOG onvermijdelijk, doordat de mens van nature agressief is? Is die agressiviteit een essentieel bestanddeel van het menselijk leven? Wat is de invloed van pornografie, welke die van geweldadige films? Welke rol speelt de publieke opinie? Hoe wordt die publieke opinie gevormd? Welke factoren beheersen de betrekkingen tussen staten? Is de overbevolking de allesbeheersende factor? Welke internationale maatschappelijke orde zou er moeten komen om de totale oorlog te voorkomen? Met dat soort vragen — er zijn er nog honderden meer — houdt zich het Polemologisch Instituut in Groningen bezig. De leider van dit wetenschappelijk instituut, prof. dr. B. V. A. Röling, geeft in het januari-nummer van de Unesco Courier een interessan-

te motivering van dit vredesonderzoek:

'De geschiedenis laat ons zien, dat de omvang van de politieke eenheid waarbinnen de mens bescherming zoekt tegen vijanden van buiten, min of meer afhankelijk is geweest van het afstandsgebied en doordringingsvermogen van de bestaande wapens. Het fort, de stad, de provincie, zij moesten verdwijnen als duidelijke politieke eenheid, omdat zij niet langer konden worden verdedigd. Bereik en doordringingsvermogen van de moderne raketten maken van de staat een eenheid die niet langer verdedigd kan worden. Zelfs regionale landengroepen zijn niet langer tot zo'n verdediging in staat. De moderne wapens met hun wereldcapaciteit nopen tot de een of andere vorm van internationale organisatie, die in de plaats treedt van de staten voor wat betreft het garanderen van de veiligheid.'

EEN ANDERE vermeldenswaardige uitspraak uit hetzelfde blad, ditmaal echter uit het februari-nummer. De Unesco Courier van die maand is gewijd aan het bevolkingsvraagstuk (Elke seconde worden er twee kinderen geboren), waarover de bekende historicus Arnold Toinbee schrijft: 'Wat is het ware doel van de mens? Is het de aarde te bevolken met het maximum aantal zielen dat tegelijkertijd in leven kan worden gehouden met de maximale voedselopbrengst van de wereld? Of is het, menselijke wezens in staat te stellen een leven te leiden, dat zo gelukkig mogelijk is, gelet op de geestelijke beperkingen van de menselijke natuur? Het eerste van deze twee mogelijke doeleinden schijnt irrationeel. Het is waarachtig niet van belang, of de oppervlakte van deze planeet, zeg vier miljard menselijke wezens zou kunnen herbergen in plaats van drie miljard. Van belang is slechts, dat menselijke wezens, hoe groot ook in getal, hun beste natuurlijke capaciteiten tot ontplooiing zullen brengen, en als dit het ware doel van de mensheid is, dan moeten wij streven naar de maximale omvang van de bevolking nodig voor dit doel in de econo-

mische en maatschappelijke omstandigheden van elke achtereenvolgende generatie.'

DE LANGHARIGE jongemannen die ik in een vorig commentaartje aansneed (u vergeeft mij de beeldspraak) blijken ook enige humanistische gemoederen te beroeren, blijkens enige knipsels die mij werden toegezonden. Het aardigste daarvan vind ik dat van een Haagse lezer uit Het Vaderland, waarin onder meer dit rijmpje:

Den kalenkop vertoont een

vollige bejaringh

En rijpheyte des verstands met

veelderhand ervaringh'

welke dichtregelen voorkwamen in een zeventiende-eeuwse verhandeling van E. Herckmans: 'Encomium Calvitti ofte Lofder Kaelkoppen', waarin hij zich keert tegen de dragers van pruiken. Het dragen van pruiken was een gewoonte die voorafgegaan werd door de mode het haar tot op en zelfs over de schouders te laten hangen, iets waaraan de mannen van voor zo ongeveer 1630 een broetje dood hadden, maar dat niettemin langzamerhand veld won, uiteraard het eerst bij de jeugd. Nou, die jeugd heeft het, ook toen, wel geweten, schrijft Het Vaderland: 'Er waren ook heftige tegenstanders van die mode en de eersten onder deze waren wel de predikanten. Even onbarmhartig als ze tegen andere 'vreemde snuffen en jatsoenen' (waaronder het dansen en toneelspelen) ten strijde trokken, wierpen ze zich op de 'paerdemanen'. Het begon met preken waarin het lange haar als strijdig met Gods ordonnantiën werd genoemd en waarin men de 'vlechten des haers' zag als 'duivelse handvatsels om de zielen ter helle te slepen!' (...) De Zuidhollandse synode van 1640 te Gouda verklaarde voor censurabel en te kunnen leiden tot ontzegging van de dis des Heren: 'Lichtvaardigheden in banketten en maaltijden, oneerbare draght en... wilt hair van mans en vrouwen.' Kortom, vervolgen vaders, vóór u kwaad wordt, bedenk wel in wat voor gezelschap u zich daarmee begeeft...

Hij gaat voorbij, treedt binnen en verlaat opnieuw het huis.

Over allen die gingen droomt het hennepveld

Samen met de grote maan boven de blauwe vijver.

Ik sta alleen in de kale vlakte,

Ik treur niet om vergeefs verspilde jaren

Ik treur niet om de seringbloei van mijn ziel.

In de tuin brandt een vuur van rode lijsterbes,

Maar niemand kan het verwarmen.

En als de tijd alles met de wind verstrooit,

Het op een onnutte hoop tezamen werpt...

Het gras zal vergelend niet te gronde gaan.

Zoals de boom zijn blaren,

Zo laat ik zacht mijn droeve woorden vallen.

Sergéj Jesénin

(Uit het Russisch vertaald door P. Krug)

DE IMAGE VAN DE MISDAAD

Onder de titel 'De image van de misdaad en de veiligheid van de samenleving' worden door de sectie Reclassering van Humanitas, in nauwe samenwerking met het Nederlands Genootschap voor Reclassering, drie conferenties over dit onderwerp gehouden.

De eerste conferentie heeft inmiddels op 13 en 14 mei j.l. te Amersfoort plaatsgevonden. De conferentie werd door een 80-tal personen uit verschillende sectoren van de maatschappij (industrie, onderwijs, wetenschap, maatschappelijk werk, reclassering e.a.) bijgewoond.

De conferenties zullen zich vooral bezighouden met de 'kleine misdaad', met de gewone, dagelijkse criminaliteit. Deze beperking hebben de organisatoren zich doelbewust opgelegd omdat juist bij deze vormen van afwijkend gedrag de grenzen zo vaag zijn en de houding van de maatschappij er tegenover zo dubbelzinnig. Zoals Prof. Mr. A. D. Belinfante, algemeen voorzitter van 'Humanitas', in zijn openingswoord op de eerste conferentie opmerkte, hebben wij allen ergens aanraking met het a-sociale, juist daarom oordelen wij wellicht zo streng over de man die op een bepaald moment net iets over de schreef is gegaan.

De eerste conferentie had tot doel tot een zo breed mogelijke terreinverkenning van het onderwerp te komen. Naast een boeiend dialankbeeld van verschillende reacties uit de samenleving op de misdaad, werden voordrachten gehouden door W. F. K. J. Frackers, kapitein der Rijkspolitie, S. Vinkenoog, auteur en Dr. M. R. van Gils socioloog bij het Nederlands Instituut voor Preventieve Geneeskunde. Naast deze voordrachten kregen de deelnemers in gerichte groepsdiscussies de gelegenheid hun visie over de gestelde problematiek te geven, waarna de conferentie besloten werd met een plenaire zitting, waarin getracht werd de verschillende opvattingen te concretiseren in een aantal min of meer praktische adviezen en/of conclusies. In het betoog van de heer Frackers kwam vooral het politiestandpunt naar voren. Interessant was zijn schets van het beeld dat bij de politie leeft van de reclassering. 'De politie-ambtenaar is in het algemeen veelal geneigd het begrip reclassering te identificeren met zwak, slap, verdoezelen van feiten, overdreven vriendelijkheid', aldus Frackers. De vraag of de reclassering bij de politie moet beginnen, was hij geneigd te ontkennen. De taak van de politie achtte hij in de eerste plaats het aan de dag brengen van de waarheid. Wanneer die waarheid eenmaal vaststaat, kan de reclassering met haar taak beginnen. De heer Frackers pleitte onder meer voor een verlenging van de huidige éénjarige opleiding van de politie-ambtenaren met tenminste zes maanden, welke tijd vooral dienstbaar gemaakt zou moeten worden aan onderricht in maatschappelijke verhoudingen en het kweken van begrip voor achtergronden van bij de wet strafbaar gestelde afwijkende gedragingen. Tevens achtte hij het noodzakelijk dat een ethiek-code voor de Nederlandse politie ontworpen zou worden, waarin de grondregels voor het gedrag van de politie-ambtenaar, in het bijzonder wat betreft de contacten met het publiek, aan de orde zou moeten komen.

De voordracht van Vinkenoog droeg een sterk dichtertlijk karakter en liet niet na het gehoor tot levendige discussies te stimuleren. Vinkenoog ging vooral uit van de belangeloze liefde tussen de mensen. 'Om aan de misdaad te ontkomen zal de samenleving zich in zijn geheel van schuld moeten ontdoen en schuldeloos de misdaad verbannen.' Misdad was voor hem een niet reëel begrip en elke vorm van gevangenisstraf achtte hij een aantasting van het menselijk recht op vrijheid. 'Wij moeten met alle macht zorgen de gevangenen zo snel mogelijk leeg te krijgen, alsmede alle voorzorgsmaatregelen treffen om niemand in de gevangenis te doen belanden, het is niet meer dan een plicht van ons, die van de vrijheid kunnen genieten'.

In de voordracht van Dr. Van Gils werd onder meer gewezen op het feit dat men de delinquent eerst 'declassseert', om hem vervolgens weer te kunnen 'reclasseren'. Het is echter de vraag of de huidige vorm van declassatie de reclassering nog wel mogelijk maakt. Vooral van de gevangenisstraf gaat een sterk stigmatiserende werking uit, waardoor de heraanpassing van de delinquent aan de maatschappij onnodig moeilijker gemaakt wordt. Wil de reclassering derhalve effectief kunnen werken, dan is het noodzakelijk dat men inzicht heeft in de wijze waarop de verschillende maatschappelijke groeperingen over de diverse vormen van afwijkend gedrag reageren. Zonder dit inzicht loopt men het gevaar de resocialisatie als het ware in een vacuum te doen plaatsvinden, waarbij geen rekening is gehouden met de feitelijke maatschappelijke structuur. Spreker wees erop dat in de criminologie aan deze zijde van het resocialisatie-vraagstuk nog betrekkelijk weinig aandacht is besteed.

Als leidraad voor de discussiegroepen golden een aantal specifieke vragen zoals:

- wat is het verschil tussen de 'gewone' burger en de delinquent?
- in hoeverre moeten wij tegen de misdaad beschermd worden?
- wat is onze houding tegenover de verschillende vormen van misdaad?
- wat zijn de grootste hinderpalen voor de resocialisatie van de delinquent? Hoe kunnen deze hinderpalen weggenomen worden?

Deze discussies resulteerden uiteindelijk in een groot aantal concrete suggesties, waarvan m.i. de belangrijkste en op korte termijn ook de meest 'haalbare' wel is, het voorstel om aan het bestaande politie-apparaat een instantie toe te voegen die de politie meehelpt te bepalen hoe een delinquent dient te worden benaderd. Dient het accent op de behandeling komen te liggen of blijft straffen noodzakelijk? Hoe kan dan bereikt worden dat dit straffen adequaat gebeurt en niet in onnodig leed voor de betrokkene resulteert? Zoals Vinkenoog het passend uitdrukte: 'zo zwak als ze de gevangenis binnenkwamen, zwakker nog komen zij er uit...' Verdere suggesties betroffen o.a. de hoog nodige integratie van de reclassering met het maatschappelijk werk. Een bevordering van de 'inspraak' van de delinquent in zijn eigen reclassering. Het verbeteren van de 'image' van de

reclassering en het doen instellen van een wetenschappelijk onderzoek naar het beeld dat verschillende groepen in de maatschappij van de misdaad heeft.

Deze en andere suggesties zijn tevens een aanloop voor de problematiek welke op de tweede conferentie aan de orde gesteld dient te worden. In het bijzonder zullen de deelnemers zich dan bezig moeten houden met de vraag 'Wat zijn onze normen?' en 'Hoe manifesteren deze normen zich?'

Gezien de felheid van de discussies en de betrokkenheid van de deelnemers bij de gestelde problematiek, kan gesproken worden van een niet alleen geslaagde, maar bovenal nuttige conferentie.

Beeldperspectieven

NAAST Fokke Sierksma's 'Testbeeld' bestaat er thans een tweede Nederlandse publikatie over televisie in de ruimste zin, nl. 'Beeldperspectieven' van H. Schaafsma. Over televisie schrijvende schrijft men in feite over de mens, zijn cultuur, zijn godsdienst, zijn sociale bepaaldheid, over zijn tradities en vooroordelen, zijn kunst en zijn amusement. Kortom, er is weinig waar men niet over zou moeten spreken. In die geest heeft Schaafsma dan ook zijn werk opgevat toen hij zich tot taak stelde te schrijven over het verschijnsel televisie. Zijn waarnemingen in ruim verband voeren van de teevee naar het beeld van de samenleving of omgekeerd. De samengesteldheid van het complex zaken dat met teevee te maken heeft komt dan ook dwingend naar voren. Tevens houdt dat in, dat men zich soms ietwat ontsteld kan afvragen wat televisie niet allemaal ontkent of althans kan ontkenen. Geen wonder dat sociologen in tal van landen het fenomeen hebben benaderd en geïntrigeerd zijn door dat nieuwe ding in onze samenleving, dat zovele functies tegelijk kan vervullen. Maar nu is het merkwaardige - en dat blijkt uit het boek van Schaafsma - dat men er nog niet in is geslaagd precies vast te stellen wat de invloed van de televisie op mens en samenleving is. Er worden wel veel onderzoeken verricht en enquêtes gehouden, er wordt navraag gedaan naar wensen en behoeften van publiek, kijkgewoonten worden geregistreerd, peilingen van allerlei soort komen tot stand, maar wat er nu feitelijk met televisie in sociologisch opzicht aan de hand is, hoever haar invloed feitelijk reikt... men weet het niet precies.

Over het hele terrein van onderzoek, van boringen in de diepte naar de wezenlijke geheimen van de teevee-magie, ook uiteraard over die zaken die in alle duidelijkheid zijn vast te stellen en over de teevee zoals die zich in ons dagelijks leven openbaart, heeft Schaafsma zijn verkenningen gedaan. Verkenningen: de term wordt meermalen door de auteur zelf gebruikt, omdat hij daarmee zijn boek het best gekenschetst acht. Het aanhalen van uitspraken van een enorm groot aantal schrijvers over televisie in vele landen past in de verkenningde opzet van zijn werk. Aangezien de inhoud van deze publikatie op een groot aantal verschijnselen is gericht, biedt zij een uitstekende oriënteringsmogelijkheid voor degenen, die op een of andere manier met televisie te maken hebben.

Schaafsma's boek is als etalering van een hoeveelheid opinies van hemzelf en van anderen een soort handboek voor het verkrijgen van een overzicht van het totaal aan sociaal en cultureel goed met betrekking tot teevee. Uit de beschouwingen komt vooral naar voren, dat het televisie gegeven zou kunnen zijn om een actieve rol te spelen als instrument van cultuur.

Aan het eind van zijn boek geeft Schaafsma een concept voor een nieuwe omroep, een uiteenzetting van mogelijkheden, die aantrekkelijk zijn, doch gezien het tegenwoordige omroepbestel, bepaald niet voor allen.

'De capaciteit van televisie tot het creëren van nieuwe behoeften op geestelijk terrein, wordt nog te weinig erkend en geëxploreerd. En juist deze capaciteit kan televisie maken tot een uiterst belangrijk instrument in het democratiseringsproces van de cultuur', zegt Schaafsma.

'Beeldperspectieven' is uitgegeven in de Pantoskoop-serie van de Wetenschappelijke Uitgeverij N.V. te Amsterdam.

E. BEKIUS

DE MENS: KERN VAN ALLE WERK VAN SIMONE DE BEAUVOIR

In haar boek 'Mémoires d'une jeune fille rangée' beschrijft Simone de Beauvoir haar kindertijd en de jaren op school en aan de universiteit tot aan haar ontmoeting met Sartre. Met haar ongewoon doordringende intelligentie maakte zij zich langzaam los van de mufte verstar- ring, die kenmerkend was voor haar oorspron- kelijk burgerlijk katholiek milieu. De 'Mé- moires' vormen behalve een merkwaardig so- ciaal-historisch document van een tijdperk, bo- vendien de sleutel tot het goed begrijpen van deze schrijfster en haar werk.

Simone de Beauvoir heeft veel te zeggen en ver- langt niet in de eerste plaats een auteur van lite- rair werk te zijn. De literaire vorm is voor haar de wijze en de weg om vele anderen te laten delen in haar betrokken-zijn bij de mens en de menselijke situatie. Tegelijkertijd is haar schrij- ven duidelijk een 'zich bevrijden van'. De pro- blematiek is niet dit van een eng-particuliere sfeer noch die van een onbetekenend niveau. Het gaat om vraagstukken, die van wezenlijke betekenis zijn voor de mens in het algemeen en voor de lezer in het bijzonder.

Dat zij vooral veel aandacht schenkt aan de plaats van de vrouw in onze principieel-manne- lijke samenleving is een vanzelfsprekendheid. Een wijziging in de huidige relatie man-vrouw ten faveure van de mannelijke en de vrouwelijke m e n s is van ongemeen grote betekenis voor de vrijheid van beiden.

SdB wordt in Frankrijk als de grootste schrijf- ster van deze tijd beschouwd. Ook buiten haar land is zij beroemd, helaas echter relatief we- nig gekend. En dit vindt vooral zijn oorzaak in de omstandigheid, dat zij geen eenvoudige auteur is. Enige kennis van de Franse litera- tuur en van het sociaal-politieke en kulturele gebeuren in Frankrijk en stellig iets weten van de franse historie zijn voorwaarden tot goed verstaan, dus waarderen van haar literaire werk. Deze voorwaarden zijn niet gering. Maar boven- dien moet men met een soepele intelligentie kunnen en willen lezen. Men moet verder bereid zijn bepaalde passages te herlezen, soms meer dan één keer, als het proeven van wijn. En nog is aan het aantal voorwaarden niet voldaan. Ve- len die dit hier lezen, zullen denken: dan is het dus niets voor mij. Echter zo is het nu ook weer niet. Wanneer ik hier die kondities stel, dan is dat om aan te geven hoe het de lezer mogelijk zal zijn het literaire genot werkelijk te delen en te dieper geraakt, geroerd en ontroerd te wor- den, kortom: zich over te geven en zich verbon- den te voelen. Maar ook degenen, die niet (kun- nen, willen) voldoen aan die kondities en dus 'zomaar' gaan lezen, zullen vinden wat zij (niet) zochten.

En dan nu een bespreking van vier boeken, die onlangs in een nederlandse vertaling zijn uitge- komen.*) Men zou 'De uitgenodigde' kunnen beschouwen als het verhaal over een driehoeks- verhouding. Maar als bij alle werk van SdB worden verhoudingen, situaties en personen zo- danig aan elkaar gerelateerd, dat het punt van uitgang niet langer de kern blijft doch wordt tot wat het werkelijk is: één facet van het menselijk bestaan. En om het menselijk bestaan, waarin dus de driehoeksverhouding een verschijnsel is, gaat het de auteur voortdurend. In Xavière, de

'derde' hoek, openbaart zich het – door de mens te accepteren – risico van een meer dan opper- vlakkig contact. Hoe dieper dit contact des te afhankelijker is men van de ander. Xavière – X = de aanvankelijk onbekende – blijkt in de nieuwe situatie niet te passen. Wat bedoeld en voorzien was als een symbiotische verhouding wordt van haar zijde een parasitaire. Zij wordt niet de derde partner maar de veroorzaakster van de verwijdering tussen Françoise en Pierre. De oppervlakkige lezer – en niet alleen deze – zal konkluderen dat driehoeksverhoudingen on- mogelijk zijn. SdB bewijst echter, dat zij wel mogelijk zijn... onder zeer bepaalde kondities.

In 'De andere' gaat de schrijfster uit van de zeer problematische situatie waarin iemand ver- keert die overgaat van de ene klasse (sociale groepering) naar de andere. Hij wordt in de nieuwe (arbeiders)klasse lange tijd als 'anders' gezien, ervaart zichzelf ook als een vreemde. SdB toont zo treffend aan, dat ons denken en

handelen sterk wordt bepaald door onze af- komst. Wij moeten handelen zoals wij zijn (ge- worden).

Er verschijnen de laatste tijd talrijke boeken met veel 'lichamelijkheid'. De auteurs ervan sla- gen er zelden in ons werkelijk iets te zeggen. Zij blijven steken in een onverteerd, maar hen ver- terend zondebesef. Veel meer dan ons shocke- ren doen zij niet. In 'De andere' en eigenlijk in alle werk van Simone de Beauvoir, vinden wij nergens dat ongare of verbrande brood van de seksuele liefde. Zij weet als weinig andere au- teurs de zin, de waarde en de, zo noodzakelijke, waardering van het lichaam te beschrijven op een onthullende, overrompelende, toch kiese en altijd op een literair sublieme wijze. Ook in 'De andere' is de kern van het boek veelmeer een punt van uitgang dan een gegeven dat moet worden uitgewerkt. In de feitelijke belevenissen van de personen komt de auteur tot een uiteen- zetting over wat men in het leven te doen heeft.

Dit laatste gelieve men niet op te vatten als plicht of noodlot, wel als noodzaak. Deze nood- zaak is niet een compromisloze, integendeel, hij is er een met vele en veelsoortige compromis- sen. Van fundamenteel belang is echter de ver- vulling van zichzelf als representant van het dier-dat-denkt.

Van de vier boeken is 'De mandarijnen' m.i. het belangrijkste en ook het sterkste. Het behandelt het milieu van de politiek linkse groeperingen in het na-oorlogse Frankrijk en van dat milieu weer een 'sub-milieu', dat van de intellectuelen. Nadrukkelijker dan in de twee reeds genoemde romans blijkt de groeiende eenzaamheid van de mens die stelling neemt tegen de heersende ver- houdingen en machten in en zich toch niet wil laten rangeren op de sporen van partij-kiezen. Ook in dit boek blijkt de grote betekenis van de relatie man-vrouw maar nu toch al met duide- lijk grotere affiniteit tot het overige individuele bestaan: het beroep, de politieke stellingname, het gezin.

Voor de sociaal-politieke ontwikkelingen zullen helaas te weinig lezers belangstelling hebben. SdB heeft zeker niet in de laatste plaats dit boek om die ontwikkelingen geschreven. Dat zij dit doet in zo'n voortreffelijke vorm – het partiku- liere leven en het grote gebeuren verbeelden in hun wederzijdse afhankelijkheid – maakt dat ook anderen dan politiek belangstellenden het geboeid zullen lezen.

In 'Niemand is onsterfelijk' ervaren wij hoe de schrijfster zich al meer van de nuchtere realiteit heeft met zowel de maatschappij als met het van een zich afwenden van de realiteit. Veel- meer maakt zij zich los van de dagelijkse ban- den om dan op een ander niveau die realiteit te beleven in een voortdurende betrokkenheid op het verleden. Het heden is het kind van het ver- leden. Om het kind te verstaan trachten wij de ouders te begrijpen. SdB past hier een literaire kunstgreep toe door de introductie van een man, die onsterfelijk is. Deze vertelt van zijn bevindingen door de eeuwen heen. De kunst- greep doet geforceerd aan. Het idee van de on- sterfelijkheid blijft al te duidelijk van cerebrale oorsprong. Was 'De onsterfelijken' een histori- sche roman geworden, dan zou hier sprake zijn van haar sterkste werk.

Wat haar dan toch in bijzondere mate gelukt, is aan te tonen, dat onze sterfelijkheid een inte- grerend deel van ons bestaan uitmaakt. De on- sterfelijke man in dit boek valt uiteen doordat er geen grenzen zijn. Hij verliest het vermogen zich aan anderen te binden, gelooft niet meer in zichzelf en in de andere. In de historie van deze onsterfelijke symboliseert de auteur de histo- risch gegroeide mens van onze westerse we- relt, een mens die is om wat hij was. Fosca, de onsterfelijke, droomt dat er geen mensen zullen zijn, terwijl hij moet blijven leven. Wij onder- kennen hier de vrees van SdB dat het menselijk leven zal worden weggevaagd en tevens de vrees van de moderne sociaal-geïnteresseerde intellek- tueel dat de ontpersoonlijking van de mens zal voortschrijden. En tenslotte komt Fosca – Si- mone Sartre-de Beauvoir – tot de konklusie dat het leven nutteloos is. Redding kan alleen een ander leven brengen, een 'hiernamaals' in een reëel bestaanbare toekomst, kortom een leven doortrokken van een nieuwe filosofie: die waar- in de mens begin en einde van alle dingen is.

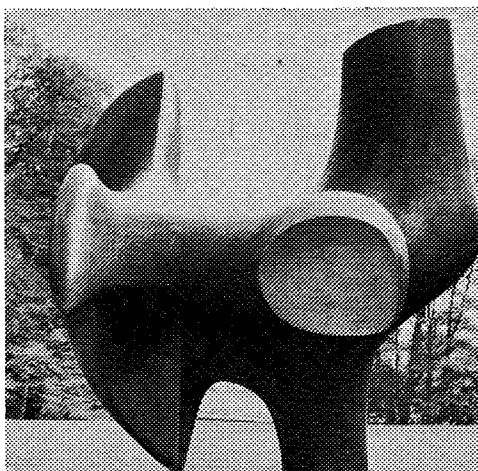
P. JACOBS

*) 'Uitgenodigd' f 13,90, 'De ander' f 9,75, 'Nie- mand is onsterfelijk' f 9,90, 'De mandarijnen' f 16,50. Uitgeverij C. de Boer jr., Hilversum.

Sonsbeek '66

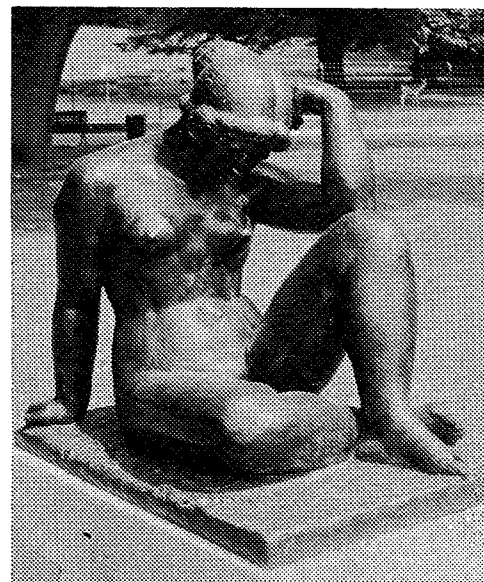
DE DAGEN DAT MODERNE BEELDHOUWERKEN OPZIEN BAARDEN zijn wel voorbij. We zijn gewend aan hevig uiteenlopende vormen van plastic, waarbij nog maar zelden echt 'gehouden' wordt. Alles mag, of schijnt te mogen. Wie op de Sonsbeek-expositie 1966 van beeld tot beeld zijn juiste standpunt weet te bepalen, moet een alleseter zijn, met een onmenselijk verteringsvermogen. Hij ziet daar 270 beelden. In metaal, hout, beton, polyester. Organisch opgebouwd of abstract geconstrueerd. Theatrale beelden tegenover kille beelden. Soms felbeverfd. Immens groot naast minuscule klein. Herkenbaar en onherkenbaar. Barokke vormen, bizarre vormen, strakke vormen. Gehakt soms, maar meestal geplet, gelast, gegoten, vastgeschroefd en een enkele keer gelijmd. Er is op Sonsbeek '66 niet gestreefd naar de representatie van een bepaalde richting of stijl. Er is op kwaliteit gekozen bij vele beeldhouwers en er zijn dus vooral typisch individuele plastische uitingen, telkens zo van elkaar verschillend als mensen maar van elkaar kunnen verschillen. Het is daardoor geen tentoonstelling waarop men, door van nummer 1 naar 270 te wandelen, een gestadige ontwikkeling van de beeldhouwkunst kan volgen. Er is weliswaar een summiere inleiding met beelden van Rodin, Maillol en Bourdelle, het drietal dat na de eeuwwisseling de nieuwe beeldhouwkunst inleidde, maar daarna is het een soort actuele weergave van van alles wat er in West-Europa gemaakt is en wordt. 'Alles' is natuurlijk nooit waar, maar op dat punt zou men welke beeldenexpositie dan ook kunnen aanvallen: men mist altijd wel iets. Men kan met enige moeite wel een paar lijnen vinden in het tentoongestelde. In de eerste plaats is er onontkoombaar als middelpunt van Sonsbeek '66 de inzending van Henry Moore: zes enorme bronzen, zopas in Berlijn voor hem gegoten. Moore is ook hierbij uitgegaan van een oer-organische vorm: namelijk een klein botje. De reusachtige beelden hebben daardoor natuurlijke rondingen behouden en zijn niet echt abstract. Moore heeft de gigantische vergroting terecht aangedurfd (oorspronkelijk waren al deze beelden al kleiner in brons gegoten, men kon er enkele zien in Kassel, vorig jaar), ze hebben hun plastische vermogen behouden en staan als kostbaar speelgoed van een reuzenvolk bijna luxueus te glanzen op het hellende gazon waar men ze wijd uit elkaar heeft geplaatst. Tegen dit plastisch geweld kan weinig op. Men heeft er dan ook maar enkele beelden bij in de buurt gezet. En dan ziet men dat Lipchitz het gemakkelijk uithoudt, ook al is één van diens beelden uit 1923 en zijn allebei diens beelden aanzienlijk kleiner. Men erkent ook dat Duchamp-Villon's beroemde Paard (uit 1914) overeind blijft. Men ziet evenmin voorbij aan twee beelden van Laurens. En ook Picasso's 'silhouetten' 'De zes baders' blijken meer dan voldoende artistieke macht te bezitten om binnen de stralingsgordel van Moore te blijven staan. Dat zijn dus allemaal beeldhouwers van de oudere generatie. En het moet maar gelijk gezegd zijn: op Sonsbeek '66 maakt deze generatie nog de dienst uit, Henry Moore voorop. Verder wandelend houdt men hun maatstaf bij zich en daartegen ervaart men de kwaliteit van tal van beeldhouwers van de midden-generatie en van een aantal jongeren, maar ook het tekortschieten van sommigen, die nog wel wat leken zolang ze niet in deze scherpe concurrentie werden gemengd.

Er is dan een lijn denkbaar van Moore uit – of desnoods van Rodin uit – voerende langs plastieken die berusten op organische vormen. De mogelijkheden blijken dan al onuitputtelijk, gaande van Giacometti's magere Staande vrouw, via Dodeignes als uit een rots gehouwen beestmens tot en met Tajiri's curieuze reuze-insekt dat hij 'S.s.s.s. no. 1' doopte en waarin hij ironie en fantasie tot een robotachtig wezen samenlaste. Parallel, in de tijd, loopt daaraan de lijn langs plastieken, die killer van opzet zijn, zich afwendend hebben van organische vormen en die in hun gebied natuurlijk ook al een veelvoud van mogelijkheden hebben opgeleverd. Het zijn vaak architectonische bouwsels met een uitgewogen ritmiek – zoals bij de Nederlanders Volten en Grosman –, maar ook de Grote houtfiguur van Steinbrenner hoort daarbij; een uit een zware boomstam met bijlslagen gehakt, hoekig teken. Hetzij berustend op natuurlijke vormen, hetzij herinnerend aan anorganische structuren, al deze beeldhouwers maakten iets wat er eerder niet was: op zichzelfstaande, voor zich zelf sprekende plastieken. Bij de meer-organische

Henry Moores 'Three Way Piece', een hoogtepunt op Sonsbeek '66.

speelt vaak de symbolische gedachte nog mee, of de associatie met het oeroude. Bij de structurele is symboliek al zo uit den boze en daar moet men niet zozeer met begrip dan wel 'open voor de vertoonde vorm' tegenover gaan staan. Men zal begrijpen dat bij zo'n schematische indeling als deze tientallen beelden op en over deze hulpscheidslinje staan. Men kan ze alle echter vrij duidelijk afzonderen van de enige stijlgroep, die hier op Sonsbeek als nieuw wordt vertoond: de zeer jonge Engelsen, allemaal net over de twintig jaar oud. Dat we in een steeds opdringeriger technocratie leven – waar de kunst al met, ook hier aanwezig, pseudo-machines op heeft gewezen – wordt hier angstig duidelijk. Metalen platen worden gesneden, elegant gebogen en gelast en dan meestal beschilderd of bespoten met felkleurige industriële verven. Het zijn dezelfde kleuren waarmee men fabrieks- of landbouwmachines tegen bederf opvallend behoedt. Zijn de pseudo-machines nog tekens van verzet tegen de technocratie, deze Engelse metaalplastieken houden acceptierend stil bij het signaleren

Maillols 'Méditerranée', een beginpunt op Sonsbeek '66.

van de wereld zoals die zich, vooral visueel, aan ons voordoet. Daarin zijn ze een uitloper van een bepaald soort pop-art, die ook al zeer conformistisch van aard is en de moderne samenleving bevestigt in plaats van er verzet tegen aan te tekenen. Deze kleurige handwerken van de Britten hebben zonder twijfel de functie – net als de pop-art – dat ze ogen openen voor de omgeving waarin de moderne mens leeft. Maar het is er tevens mee alsof men ons de zuiver visuele schoonheid van een zebra plus stoplicht voorhoudt, er totaal aan voorbijgaand dat aan zo'n zebra ook het probleem kleefte van de steeds voortschrijdende beperking van de individuele vrijheid. Deze plastieken zijn bovendien bewust 'nietszeggend', omdat de makers er blijkbaar van uitgaan dat de dingen niet meer zijn dan ze zijn. Een standpunt dat me alleen schijnbaar realistisch voorkomt, en dat blijkbaar geënt is op een overwaardering van de techniek of de wetenschap, waarin men nu eenmaal slechts kan werken met vaststaande feiten. Als vaak meer dan levensgrote tegenspraken staan er op Sonsbeek vele beelden, waarvan de maker óók realistisch is uitgegaan van het feit dat een beeld een beeld is en geen nabootsing van iets anders – maar daar doet zich dan de ervaring voor, dat zo'n beeld toch meer is dan men mocht verwachten, zichzelf transcendeert, zal ik maar zeggen. Daar is dan ruimte geschapen voor de artistieke expressie, die typisch niet bewijsbaar is en alleen maar in het emotionele vlak opduikt. Daarom is de verschijning van deze jonge generatie Britten voor mij niet zo'n plezierige confrontatie met een zienswijze van de jongste generatie. Als alle kunstenaars zo gingen werken, was de technocratie inderdaad een geaccepteerd feit. Maar overtuigt u zelf in Sonsbeek!

ADRI LAAN

Lezingen voor de radio

Zondag 26 juni VARA 9.45 uur: A. A. van Amerongen: 'Wat doet de mens met de welvaart'.

Zondag 10 juli VARA 9.45 uur: J. Koops: 'Graven in de diepte'.

De thuiskomst

door Harold Pinter

HAROLD PINTER is in staat, blijkens de eerste helft van zijn stuk *De thuiskomst* (The homecoming), een boeiend realistisch getint stuk te schrijven, als vrijwel geen ander. Hij heeft een scherp waarnemingsvermogen waardoor hij mensen in hun milieu onthullend kan weergeven. De thuiskomst speelt in het gezin van een oude slager; het volkse taalgebruik spitste Pinter toe tot een gespannen toneeldialoog, die overrompelend werkt. De zeer goede acteurs, die de Toneelgroep Centrum voor deze voorstelling inzet, voelen zich voor driekwart van dit stuk dan ook als vissen in het water. Pinters kracht werd in dit stuk echter tevens een onoverkomelijke drempel om tot zijn eigenlijke bedoeling te komen. De geraffineerde tekening van de slager, zijn twee zoons en een oom in hun sombere huis is zo indringend realistisch, dat de sprong naar een boven-realistische toneeltaal onmogelijk wordt. De opzet om het stuk in zijn totaliteit als een grote, gespannen moderne vergelijking op toneel te zetten, was daardoor tot mislukking gedoemd. Want wel is alles mogelijk op het toneel — zie Shakespeare's *Midzomernachtdroom*, of Heijermans' *Wijze kater* — maar een eenheid van stijl van voor tot achter is onontbeerlijk. De hevige symboliek, die bij Pinters *Thuiskomst* in de laatste taferelen aan bod komt, vereiste nu eenmaal een grotere stilering dan het voorafgaande fraaie signalement van het middenstandersmilieu. Het publiek kan die overgang niet volgen en zowaar merkt men dat, waar Pinter naar een algemene metafoor reikt, het publiek de zaak haastig als een komedie begint te beschouwen. Weliswaar herkent men reeds aanstonds in de oude vader een soort stamhoofd en voelt men de primitieve groepseenheid in deze overigens niets dan ruzie makende familie, maar daarbij heeft het spel tevens zijn eigen onwrikbare logica gekregen, waarin we gespannen het ont-

hulde egoïsme van de patriarch, de immoraliteit van de pooierzoon, de naïveteit van de bokserzoon en de goedkope sentimentaliteit van de oom volgen, maar dan niet meer kunnen geloven in de tot een abstractie gestileerde figuur van de derde zoon, die uit Amerika is overgekomen waar hij het tot doctor in de filosofie heeft gebracht.

Deze derde zoon voert namens Pinter het woord. Merkwaardig is dat hij van een hoger standpunt uit de manier van leven van zijn familie gedistantieerd veroordeelt. Verbazing is er niet bij; hij doorziet alles. Zelfs dat zijn eigen vrouw, die hij zes jaar tevoren uit dezelfde stadswijk mee naar Amerika nam en die moeder is van drie kinderen, binnen de kortste kere besluit in dit huis te blijven en zich als hoertje te laten exploiteren, verwondert hem niet. De filosoof verlaat haar en dit milieu zonder er kwaad op te worden, met begrip dus voor wat voor 'deze mensen' de werkelijkheid is en leefbaar is. Achter deze voor het publiek onaanvaardbare overgang verdwijnt het beeld dat Pinter opwekte om zijn 'boodschap' toneelmatig waar te maken. Appellerende aan onbewuste driften en verlangens, bij het publiek, laat hij deze vrouw de dominerende plaats innemen in deze primitieve familiestam, als een opvolgster van de oermoeder, als een nieuwe koningin. Emotioneel beleeft men dit nauwelijks. Alleen verstandelijk kan men Pinters 'boodschap' bovenhalen en dan lijkt hij mij in zoverre een na-zaat van Strindberg, dat hij het ernstig te kwaad heeft met zowel de maatschappij als met het verschijnsel vrouw. Hij bestempelt het ruige slagersgezin als een klasse of beter nog, een soort, die wel haar eigen recht op bestaan heeft, omdat zij nu eenmaal ademt, maar waarmee men geen toekomst kan opbouwen. De vrouw, ook al probeert men haar te verheffen, is evenmin tot een hoger leven in staat. Ze is te primitief

gebonden en vervalt ogenblikkelijk in oerverlangens van sensualiteit en machtsdrift. De selecte bovengroep, waarvan de filosoof dan deel uitmaakt, moet deze feiten dus maar onder ogen zien en los ervan verder gaan.

Deze elite wordt, aldus Pinters filosoof, niet bepaald door intelligentie, maar door de manier waarop ze de zaken benadert. Op een ook al hovaardige manier demonstreert Pinter dat deze dunne laag van hogerlevenden niet onmachtig is. De vrouw, die de filosoof als zijn bijdrage bij de familie achterlaat, blijkt met zijn 'benaderingswijze' besmet en reeds de bokserzoon, die zij bij zich op de slaapkamer ontvangt, krijgt er een klap van mee. Hij, die honderden vrouwen 'te grazen' heeft genomen, is door haar benadering verward en haar onderdanig geworden. De rest van de familie zal weldra zijn voorbeeld volgen en de tirannieke vader wordt, als uitgediend, hoogstens nog geduld. De vrouw heerst hier tenslotte als een moedergodin, bewust mikkend op de onbewuste oerverlangens van de eenvoudige mannen. Daar raakt het stuk dan uiteindelijk weer een beeld dat zich in onze wereld sterk voordoet. Maar ondertussen is negen-tiende van de westerse wereld, plus het verschijnsel vrouw, bij Pinter, tot nietswaardigheid teruggebracht. D.w.z. nog altijd in mijn verstandelijke interpretatie, want toneelmatig komt dit niet als een waarheid over.

Pinter roept dus veel vragen op, zowel wat zijn bedoelingen betreft als wat zijn vormgeving aangaat. Maar ook daarnaast blijft er in deze voortreffelijke voorstelling genoeg over om van een uiterst boeiende avond te spreken. Het hooglijk imponerende spel van Guus Hermus, als een grandioos stamhoofd, draagt het stuk. Prachtig geeft Ton van Duinhoven, de veelzijdige, een louche pooier weer. Piet Römer suggereert ondanks bijna geen tekst trefzeker een punchgroggy bokser. John Koch speelt voldoende gevend de sentimentele oom.

Peter Oosthoek moet het voornamelijk van gebaar en mime hebben om de filosoof diens overmacht waar te maken en dat deed hij heel knap, al was er geen beginnen aan. Ann Hasekamp kon natuurlijk niet de overgang draaglijk maken van de keurige moeder naar de vulgaire profiteuse.

Walter Kous zorgde voor een sfeerrijke regie en een keiharde vertaling waarin hij mooie equivalenten vond voor de vele onnette Engelse woorden.

ADRI LAAN

AVONTUREN MET KINDEREN

VELE mensen weten uit ervaring hoe scherp kinderen situaties zien en aanvoelen en hoezeer zij bepaalde personen op hun juiste waarde weten te schatten, ongeacht vaak de houding die deze mensen tegenover hen innemen. Een meisje uit mijn klas illustreerde dat nog onlangs. Een van de jongens had een strafbaar feit gepleegd; hij had het zilveren kettinkje van een leerlingetje kapotgetrokken en het bericht hierover aan zijn ouders, dat ik hem, vergezeld van het corpus delictus had meegegeven, onderweg naar huis geopend, in zijn broekzak gefrommeld en niet afgegeven. De volgende morgen ontdekte het meisje dat achter hem zit, dat hij met de brief in zijn hand te spelen zat. En met inzicht in de toestand, riep zij uit: 'Anton, da's vast de brief die juffie je gisteren meegegeven heeft.' Waarop Anton bleekjes terneer zat en als een willoos slachtoffer mij dadelijk het verfromfaaide briefje toestak. Op de vragen over het waarom van zijn daad kwam geen antwoord, zodat ik hem naar hogehand doorstuurde, hoezeer mij dat zelf ook aan het hart ging. De kinderen die, hoe vreemd Anton zich vaak ook gedraagt in de klas en op de speelplaats,

hem toch wel mogen en blijkbaar zijn onmacht om dit leven wat minder moeizaam te leven meevoelen, zaten verbaasd mij aan te kijken. 'Jongens,' vroeg ik, 'waarom zou hij die brief niet thuis hebben afgegeven, zo streng is zijn moeder toch niet...'

'Welnee,' kwam er een, 'helemaal niet, ze is juist erg zoetsappig...'

'Ja hoor,' riep een ander, 'ik speel wel eens bij hem en dan is ze altijd erg vriendelijk en aardig...'

'Dat zegt helemaal niks,' kwam toen Elly er tussen, 'natuurlijk doet ze aardig, als jij met Anton komt spelen, maar dat zegt nog helemaal niks over hoe ze thuis gewoond is!'

Waarop de rest instemmend knikte.

D. R.-E.

P.S. Voor hen die graag weten hoe zoiets afloopt, als met Anton het geval was: uit een gesprek met zijn vader bleek dat de jongen voor de hoe-kun-je-me-zo'n-verdriet-toon van zijn moeder niets gevoeld had. De zaak is via zijn vader in der minne geschikt, het kettinkje gerepareerd uit de spaarpot en het strafwerk gemaakt en ingeleverd...

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: dr. H. Bongers

Redactieraad: mr M. Rood-de Boer, prof. dr. J. C. Brandt Corstius, H. P. Danz, R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof, P. W. van der Vliet

Redactiesecretaris: J. van Straten, Goethelaan 73 Utrecht, telefoon 030 - 3 15 63

Administratie, abonnementen en advertenties: postbus 114, Utrecht, telefoon 2 46 41; postgiro 30 49 60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Abonnementsprijs voor leden van humanistische organisaties f 6,50 per jaar, voor niet-leden f 8,50, buitenland f 10,—, losse nummers f 0,30

IK denk er ZO over

Kritiek op kritisch allerlei

Het moet me nu eindelijk eens van het hart, dat de toon van uw 'Kritisch Allderlei' bepaald niet altijd even gelukkig is. Meer dan eens krijg ik de indruk dat de bewuste pagina per se vol moet, coûte que coûte, met als gevolg dat de kritische zin t.a.v. de vraag wat komt voor deze rubriek in aanmerking, vaak verflauwt.

Ik lees bijvoorbeeld, in uw no. 9 van dit jaar, een citaat uit de Leidse Courant over de veranderde houding in Rusland t.o.v. het atheïsme. Uw redacteur verbaast er zich blijkbaar over, dat genoemde krant deze koerswijziging niet uitlegt als een evolutie in humanistische zin, 'waarbij (ik citeer) men het geloof in zijn waarde laat en waardeert...' Oh, oh, hoe brááf, en gaaf, hoe eenvoudig wordt dat gezegd, maar let u op... leest u vooral niet verder in deze rubriek, want reeds in de volgende kolom, vlak ernaast, komt er - naar aanleiding n.l. van een bidstond, om regen, in Zuid-Afrika - van diezelfde redacteur een commentaar dat, in de mate waarin het humanistisch moet zijn, kant noch wal raakt! Het gebed is, meende ik, een vrij veel voorkomende christelijke geloofsexpressie waarmede, naar mijn overtuiging, geen sterveling in de wielen wordt gereden, een expressie, die we derhalve maar hebben te aanvaarden...

Maar, wat een begrip toont uw redacteur blijkens zijn commentaar hiervoor en vooral wat een brede waardering spreekt eruit! Beste humanisten die dit lezen: onze weg is lang en hard...

Tenslotte, ik dien ook voor het bovengenoemde begrip te hebben: de pen van de beste schiet wel eens uit en wie weet, welke ervaringen uw redacteur heeft gehad. Maar dat neemt niet weg dat wij, lezers, met onze kritiek op uw kritiek, op de bres moeten blijven staan opdat de eigentijdse verdraagzaamheid (die voor humanisten toch wel 'iets' betekent) niet doorkruist wordt door hatelijk gehakketak en haargekloof uit de tijd van onze grootouders!

G. L. SALM,
Bussum

Het gebed vind ik een waardevolle zaak. De veronderstelling echter, dat normale natuurverschijnselen zoals het vallen van regen een gevolg zouden zijn van een gebed, acht ik bijgeloof. Ik dacht trouwens, dat de meeste christenen daar tegenwoordig net zo over dachten en dat zulke vertoningen de waarde van het gebed als geloofsexpressie alleen maar konden ondermijnen.

dI.R.

Individu en maatschappij in het Humanisme

Enkele ingezonden stukken in M. en W. van 14 mei waren voor mij aanleiding tot de volgende reactie. Is M. en W. een 'politiek partijblad'? vraagt F. C. van Leeuwen. Ik meen, dat wanneer wij aan de uitgangspunten van onze beginselverklaring en in het bijzonder die van 'geestelijke vrijheid' en 'sociale gerechtigheid' vorm willen geven, wij de politieke verhoudingen in de wereld niet buiten beschouwing kunnen laten. Het feit, dat de kerken, eeuwenlang opgesloten in hun 'geestelijke' ivoren toren, nauwelijks aandacht hadden voor de maatschappelijke problematiek (of zelfs meestal een uiterst conservatief standpunt innamen!) heeft zich later gewroken. Niet alleen Rusland is hiervan een voorbeeld, maar ook Duitsland, Spanje en Italië. Voor een vernieuwingsbeweging als het humanisme kan dit een duidelijk sprekende les der historie zijn! Totalitaire regimes kregen niet in de eerste plaats hun kans door de macht van de kleine groep leiders maar door de onverschilligheid, de apathie (en daardoor de onmacht) van de grote massa. Wanneer wij in onze organisaties (en ik denk hier uiteraard ook aan de I.H.E.U.) pogen te komen tot een humanisering van het maatschappelijk leven, van de verhoudingen tussen naties, klassen en rassen, wanneer wij streven naar ontmythologisering en ontideologisering, dan is kennis van zaken van de 'harde politiek', van historische, economische en

sociale verhoudingen onontbeerlijk. Gratuite bewegingen als 'wij zijn vóór de vrede' zijn vaak weinig meer dan een lege huls. Wie is niet vóór de vrede, zeker als men een zekere mate van welvaart heeft bereikt? Juist op dit punt heersen er nog allerlei naïeve voorstellingen. Het lijkt me dan ook nuttig dat in onze kring grondig wordt kennisgenomen van de door het Polemologisch Instituut te Groningen uitgegeven 'Polemologische Studiën'.

De vaak kritische instelling van ons verbond tegenover allerlei politieke en maatschappelijke verhoudingen en instituten hangt uiteraard samen met het karakter van het humanisme. De redactie heeft hierbij natuurlijk de taak ervoor te zorgen, dat de verschillende meningen in humanistische kring voldoende tot hun recht komen (dit n.a.v. de opmerkingen van Heyblom).

F. C. van Leeuwen schrijft: 'Persoonlijk kan ik mij uit M. en W. maar slecht een inzicht vormen omtrent het humanistisch antwoord op de vragen omtrent ons zijn in de kosmos.'

Ook ik betreur, dat er in ons tijdschrift niet méér aandacht wordt besteed aan wat men de 'existentiële problematiek' zou kunnen noemen. Tot deze problematiek reken ik vragen als die: Heeft ons leven (of het Leven) een zin? Wat is het wezen van de menselijke vrijheid (maatschappelijk, psychologisch en filosofisch gezien). Dan denk ik aan thema's als geestelijke rijpheid, verantwoordelijkheid, levensangst en levensmoed, vereenzaming en zelfverwerkelijking, vernieuwing van de ethiek, ook op seksueel gebied.

Ik hoop, dat de redactie in de komende jaren aan deze onderwerpen niet voorbij zal gaan. Evenmin als op het gebied van de politiek kunnen hier eenvoudige pasklare antwoorden (die dan meestal meer van een dogma dan van een doorleefd 'antwoord' hebben!) of humanistische recepten worden gegeven.

De werkelijkheid en dus ook het menselijk bestaan en de politieke verhoudingen zijn voortdurend in beweging. Het antwoord van heden kan dat van morgen niet zijn. En wat de kunst betreft (waarover Bob van Leeuwen schreef) kan ook zij ons niet helpen meer inzicht te krijgen in het 'verschijnsel mens'?

P. KRUG

Inhoudelijke verdraagzaamheid

DE kwestie die Bongers aanleiding gegeven heeft in M. & W. van 30 april te schrijven over verdraagzaamheid, laat ik hier buiten beschouwing. Niet omdat deze zaak mijn belangstelling niet zou wekken - integendeel! -, maar omdat ik het graag aan Noordenbos overlaat zijn eigen boontjes afdoende te doppen.

Bongers 'Rechtvaardiging van een onderschrift' stelt echter via het bijzondere geval van Noordenbos het probleem van de verdraagzaamheid aan de orde op een manier die mij voor de positie en de strijdbaarheid van het Humanistisch Verbond van grote betekenis lijkt. Bongers eist terecht, dat men een tegenstander of gesprekspartner au sérieux neemt. Maar wanneer doe ik dat? Wanneer ik de inhoud van zijn overtuiging als onaantastbaar behandel en dus eenvoudig voorbij zie aan het feit dat hij die overtuiging koestert of uitsprekt als waar? Ik moet bekennen dat ik mij door iemand die mij op die wijze au sérieux nam, inderdaad 'genomen' zou voelen!

Ik heb natuurlijk ook wel - wie niet? - overtuigingen die mij door wat voor vaak onnaspeurbare oorzaken dan ook zo in vlees en bloed zijn gaan zitten, dat ze moeilijk van mij los te denken zijn. Maar als men nu tegen mij zegt: 'Goed, waarde heer, jij denkt daar nu eenmaal zo over, wij hebben respect voor jouw eerlijke overtuiging, al achten wij het waarheidsgehalte gering, maar wij willen niet tot onverdraagzaamheid vervallen, dus van bestrijding van jouw overtuiging kan geen sprake zijn' - word ik dan geacht daar blij mee te zijn? Ik voel de verontwaardiging en de daarmee gepaard gaande slechte woordjes al in mij opborrelen, als ik alleen al aan die mogelijkheid denk!

Verdraagzaamheid impliceert niet, zoals Bongers in zijn titel schrijft, aanvaarding van ander eerlijke levensovertuiging, het impliceert niet meer dan de

Aurora

heeft nu ook
een groeiende
verzekering
voor uitvaartkosten

Deze "Aurora-groep polis" is een verzekering waarbij het aanvankelijk verzekerde bedrag met 2% per jaar stijgt, terwijl de premie onveranderlijk is.

Vraagt inlichtingen
bij

n.v. Levensverzekeringsmaatschappij

Aurora

Stadhouderskade 1*, Amsterdam

aanvaarding van de eerlijkheid van die levensovertuiging. Het respect voor de ander brengt mee, dat ik rekening houd met het feit, dat diens in mijn ogen onware overtuiging voor hem van een zelfde betekenis is als de mijne voor mij, en dat ik hem niet mag bejegenen als iemand van slechte gezindheid of gebrekkig inzicht, omdat hij die overtuiging is toegedaan. Maar met deze verdraagzaamheid mag en kan ook gepaard gaan de meest principiële bestrijding van de onwaar geachte overtuiging. 'Men verwijt de ander dat hij niet is als het subject dat veroordeelt', schrijft Bongers. Maar bestrijding heeft met verwijten niets te maken. Het is een rest van Bongers blijkbaar onuitroeibaar voluntarisme die hem tot deze verwarring verleidt. Maar het is juist dit voluntarisme, de opvatting dus dat iemands overtuigingen van zijn wil afhangen, dat bij uitstek de bron is geweest van echte onverdraagzaamheid.

LIBBE VAN DER WAL

Buitenwerkcommissie

Zomerprogramma 1966

kinderkamp (10-12 jaar)

Elspeet van 9 t/m 16 juli.

Leiding de heer en mevr. C. J. van Oortgijsen-van Praag.
Kosten van deelneming f 65,-.

tentenkampen (13 t/m 15 jaar)

De tentenkampen voor jongeren van 13 t/m 15 jaar worden ditmaal gehouden in Rijssen (O.) op een terrein van de stichting 'Zon en Vrijheid', waardoor gebruik

gemaakt kan worden van de aanwezige kampeeraccommodatie.

Rijssen ligt in een prachtige bos- en heuvelrijke omgeving: op geringe afstand is er eveneens een goed openluchtwembad.

De kampperioden zijn:

I. 2-16 juli prijs f 100,-.

Leiding R. Thoutenhoofd.

II. 16-26 juli prijs f 75,-.

Leiding mej. J. Oosterwold.

III. 26 juli-5 aug. prijs f 75,-.

Leiding heer en mevr. Chrispijn.

Alle prijzen zijn exclusief reiskosten.

trektochten (16 t/m 18 jaar)

Denemarken van 5 t/m 20 juli.

Leiding: de heer F. Doeleman.

Prijs: f 180,- (waarin begrepen een geraamd bedrag van ± f 60,-, o.a. reiskosten).

Engeland is volgeboekt.

I.H.E.U.-kamp (18 t/m 23 jaar)

Wegens gebrek aan deelname vervallen.

Voor alle kampen inlichtingen en opgaven bij mej. O. Verwaal, Kastelenplantsoen 58, Utrecht. Tel. 030-8 05 74.

ANNONCES

Bejaarde dame in verzorgingsflat te Zeist, die slecht ter been is, zoekt **hulp in de huishouding**. Licht werk. Tweemaal in de week werkster aanwezig. Koken niet nodig. Salaris afhankelijk van extern of intern. Brieven onder no. 32 aan buro M. & W.

Vanaf half juli te huur: in West-Zeeuwsvlaanderen **ruime nieuwe vakantiewoning** 4 sl. kamers moderne inr. Inl.: mevr. du Bois, Julianastr. 16, Hoek (ZVL) tel. (01154) - 269.

Zelfde adres: **Zomerverblijf** voor 6 pers. (bungalow) in recreatiegebied „Braakman”. Juli - sept. nog vrij.

Aangeboden:

In mooi gelegen villa te Velp bij Arnhem, grote huiskamer met terras op eigen tuin, slaapkamer boven, klein logeerkamertje, gas, elektriciteit, c.v., gebruik v. keuken, in ruil voor lichte huishoudelijke bezigheden. Brieven onder no. 27 aan buro M. & W.

de humanistische stichting

“SOCRATES”

is voornemens een gespreksgroep te organiseren, die zich gaat bezighouden met de filosofische vraag naar *wezen en bestemming van de mens*.

De groep zal, te beginnen in het najaar, eens per maand bijeenkomen.

Belangstellenden wordt verzocht, zich te wenden tot het secretariaat van de stichting, postbus 114, Utrecht, tel. (030)-2 46 41.

Gezond natuurlijk leven is vegetarisch leven. Een gezaghebbend oordeel over de modernste stromingen op voedingsgebied vindt u in de „Vegetarische Bode”. Een proefabonnement voor zes nummers ad f 2,50 zal u hiervan overtuigen.

Administratie: Admiraal de Ruijterweg 236 huis, Amsterdam W 2, postgiro 201587.

Lees de

„Humanistische Documentatiedienst”

Uitgave van de Humanistische Stichting 'Mens en Wereld'.

Versijnt 11 x per jaar.

Publikatie van belangrijke berichten van alle humanistische organisaties en van alle persberichten over het georganiseerd humanisme in Nederland (f 3,- p. jaar).

Door storting of overschrijving van f 1,50 ontvangt u alle nog in 1966 verschijnende nummers.
Giro 30 49 60 t.n.v. Hum. Verbond, Utrecht.

REKENSCHAP

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

voor wetenschap en cultuur,

wil een blad zijn voor de verdieping van de humanistische overtuiging

In het juninummer o.a.

J. P. van Praag: Humanistische antropologie.

L. van Gelder: Pedagogische antropologie en humanisme.

F. P. Huygens: Johan Daisne, lezen met een glimlach der herkenning.

Folder op aanvraag

Het abonnement kan ieder kwartaal ingaan.

HUMANISTISCHE STICHTING

SOCRATES

Postbus 114, Utrecht

Giro 58 22 93

Zojuist verschenen

INVLOEDRIJKEN

Deze brochure bevat een verzameling van reeds gepubliceerde artikelen in het Woord van de Week over enkele belangrijke figuren, die, in de loop der eeuwen, de humanistische gedachten naar voren hebben gebracht. De uitgave is verlucht met foto's en tekeningen.

U kunt deze bestellen door storting of overschrijving van f 4,75 op postrekening nummer 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond, postbus 114, Utrecht.

Humanistische Correspondentiekering voor **huwelijkscontacten** opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 30 cent aan postzegels insluiten.